

เทศน์เช้า วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังกรรมเนาะ กรรมคือสังกรรม เขาบอกว่ากรรมเป็นธรรมชาติ กรรมมีอยู่โดย
ดั้งเดิม กรรมมีอยู่โดยดั้งเดิม สิ่งที่เป็นธรรมชาติเป็นกรรม นั่นเป็นกรรมอันหนึ่ง เป็นกรรมว่าถ้า
เราศึกษา เห็นไหม คูสิ ถ้าเขาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เขาพิสูจน์กัน พยายามค้นคว้าว่าสิ่งใด อยาก
รู้สิ่งมีชีวิตนอกโลกมีหรือเปล่า อยากรู้ว่าดวงดาวต่างๆ มันมีอิทธิพลต่อโลกของเราขนาดไหน นี่
พยายามค้นคว้ากัน กรรมเป็นธรรมชาติ

สิ่งที่เป็นธรรมชาตินะ น้ำมาปลา กินมด น้ำลดมดกินปลา มันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง เวลา
น้ำมา เห็นไหม น้ำมาปลา กินมด มดมันลอยไปตามน้ำ นี่ธรรมชาติ เวลान้ำลดมดกินปลา มัน
ธรรมชาติของมันไง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกสรรพสิ่งในโลกนี้เป็นอนิจจัง ไม่มีสิ่ง
ใดคงที่ มันแปรสภาพของมันตลอดไป เราศึกษาขนาดไหนมันก็แปรสภาพอยู่อย่างนี้ โลกนี้เป็น
อจินไตย มันจะแปรสภาพของมันอยู่อย่างนี้ แล้วหัวใจของเราละ เห็นไหม น้ำมาปลา กินมด น้ำลด
มดกินปลา

เวลาจิตใจเรามั่นคง จิตใจเราดีงาม เรามีความสุขของเราทั้งนั้นแหละ เวลานั้นมันชุ่มชื้น
ไปหมด ปลา กินมด เวลานั้นน้ำลดมันแห้งแล้ง มดกินปลา สิ่งที่สรรพสิ่งเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติจาก
ข้างนอก นี่เวลาบุคลาธิษฐาน บุคลาธิษฐาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเทศน์ว่าการอย่าง
ใด ก็ยกเหตุผล บุคลาธิษฐาน ให้เราดูให้เราเห็น ให้เปรียบเทียบเข้ามาในใจ ถ้าเปรียบเทียบเข้า
มาในใจแล้วเราศึกษาสิ่งนั้นแล้วมันเป็นเรื่องโลกๆ ถ้าเรื่องโลกๆ สิ่งที่เป็นวัตถุ น้ำมาปลา กินมด
น้ำลดมดกินปลา ทุกคนก็เห็น เห็นทุกปี เห็นจนจำเจ เห็นจนไม่มีสิ่งใดสะเทือนใจ แต่เวลามันทุกข์
มันยากในใจละ

เวลาเราชุ่มชื้นขึ้นมา เห็นไหม เวลาเราชุ่มชื้น เรามีความสุขของเราในใจเราละ แล้วเวลา
มันเปลี่ยนแปลงไปละ เห็นไหม มันอนิจจังข้างนอก อนิจจังข้างใน เวลาสิ่งที่ประพฤติกรรมปฏิบัติ
ขึ้นมา โลกนอก โลกใน โลกนอกมันเป็นแบบนี้อยู่แล้ว เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมากับโลก อยู่กับ

โลก โลกมันแปรปรวนอยู่อย่างนี้ ถ้าใครมีปัญหา เวลาสิ่งที่ทุกคนต้องการความมั่นคงของชีวิต เวลาสร้างบ้านสร้างเรือนกันไปขวางทางมัน สิ่งที่น่าเศร้ายไป มันเคยเป็นไป เราเลือกชัยภูมิ สมัยโบราณเขาหาแหล่งน้ำ ที่ใดมีแหล่งน้ำ ที่นั่นมีชีวิต ไปเที่ยวได้ตามชุมชนต่างๆ เขาจะหาแหล่งน้ำของเขา ถ้าที่ไหนมีแหล่งน้ำ ที่เขาคำรงชีวิตของเขาได้ เขาจะตั้งชุมชนของเขา นี่เขาแสวงหาของเขา

แล้วในปัจจุบันประชากรมันมากขึ้น ไม่มีสิ่งใด เราพยายามจะฝืนธรรมชาติ เราพยายามจะเอาความมั่นคงของเรา แล้วมันไปไม่ได้หรอก โลกมันปรับตัวอยู่ตลอดเวลา โลกเป็นสิ่งที่มีความมั่นคงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สิ่งที่ยั่งยืนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เราก็จะหาความมั่นคงของเราๆ นี่ความมั่นคงของโลกๆ ใด สิ่งนี้มันสมบัติสาธารณะ สมบัติของโลก แต่สมบัติของเราละ สิ่งที่เป็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของเรานี้เป็นของเรา ความคิดความงามในใจของเรานี้เป็นของเรา ถ้าเป็นของเรา เราทำอย่างไรถึงจะเป็นสมบัติของเราละ

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ใครทำคุณงามความดีอย่างไร เห็นไหม ความลับไม่มีในโลก คุณองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อยู่โคนต้นไม้ อยู่ในป่าองค์เดียว องค์เดียวแท้ๆ อยู่โคนไม้ เวลาจะประพฤติปฏิบัติขึ้นมา นี่พญามาร ในพระไตรปิฎกว่ามารมาทำให้บัลลังก์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปลี่ยนแปลงไป เวลาบุคลาธิษฐาน เราเคยทำบุญกุศลไว้มหาศาล สิ่งที่ยั่งยืนได้คือแม่พระธรณี เราเคยกรวดน้ำ เราเคยทำบุญกุศลมา สิ่งนี้มันเป็นพยาน นี่บีบบวยผม บุญกุศลที่เราทำมา มารลอยไป มารตายหมดเลย

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติอยู่ในป่า อยู่คนเดียว อยู่โคนไม้ แต่ความรู้ความเห็นในใจมันมหาศาล สิ่งที่ยั่งยืนขึ้นมา คุณ ที่มันเกิดขึ้นมาในใจ ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ มันเกิดขึ้นมา มารมันผจญอยู่ในหัวใจ ถ้ามารผจญอยู่ในหัวใจ เห็นไหม คุณ มีสติมีปัญหาขนาดไหน ถ้ามีสติปัญหาขนาดไหน รักษาบัลลังก์ในการปฏิบัติได้มากน้อยแค่ไหน ถ้ารักษาบัลลังก์ไว้ได้ มีสติมีปัญหาแยกแยะของมัน ต่อสู้กับมัน ถึงที่สุด ธรรมจักร มรรคญาณทำลาย อวิชชา ทำลายสิ่งที่เป็นเจ้าวัฏจักรในหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่อยู่ในป่าแท้ๆ อยู่คนเดียวแท้ๆ นี่ความดีภายในใจ

ถ้าความดีของเรา เราทำที่ไหนมันก็เป็นความดีทั้งนั้นแหละ ถ้าความดีที่เราทำเป็นจริง ขึ้นมา เห็นไหม สติ สมาธิ ปัญญา สติ สมาธิ ปัญญา เราปฏิบัติกัน เราไม่รู้สิ่งนี้ขึ้นมา เวลามันหม้อ ลอยก็ว่าเป็นสมาธิ เวลาสิ่งที่มันหม้อลอย มันเพื่อเจื่อนั่นนะ เวลามันเพื่อเจือก็นั่นเป็นปัญญา

สิ่งที่คนมีสติมีปัญญาเขาทำอย่างนั้นไหม เวลาครูบาอาจารย์ท่านดูพระปฏิบัตินะ ถ้าขาด สติเดินไป ท่านบอกว่าซากศพเดินได้ นี่ท่านเปรียบเทียบขนาดนั้นนะ ท่านหยิกเจ็บๆ ให้เราได้คิด ใจ นี่ซากศพเดินได้ ทั่วๆ ที่คนมีชีวิตนี้แหละ แต่มันไม่มีสติปัญญารักษาใจมัน มันเหมือนกับ ซากศพ ซากศพมันไม่มีจิตวิญญาณใจ แต่เรามีจิตวิญญาณไหม? มี เรามีจิตวิญญาณไหม แต่ทำไม เราหม้อลอยขนาดนั้น ถ้าเราหม้อลอยขนาดนั้น มันซากศพเดินได้ แล้วคนที่มียุปัญญาเขาทำ อย่างไรละ

คนที่มียุปัญญา เห็นไหม คุณิ พระปฏิบัติเรา เขาจะสงวนรักษามาก นี่หมู่คณะเป็นสัปปายะ การเคลื่อนไหว การเหยียดการคู่จะไม่ให้กระทบกระเทือนกัน เขากำลังปฏิบัติของเขา เห็น ใหม เขาเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา เราหลบเราหลีกเลี่ยงไปเพื่อไม่ทำให้เป็นอุปสรรคของคนอื่น นี่ หมู่คณะเป็นสัปปายะ ถ้าเป็นสัปปายะ นี่ใจ เครื่องหมายของการแสดงออก สิ่งที่ว่าจิตใจเขามันคง จิตใจเขามีคุณงามความดี อยู่ที่พฤติกรรมของเขานั้นแหละ ถ้าพฤติกรรมของเขามันจะไม่ใช่ ซากศพ เห็นไหม ซากศพเดินได้ๆ มันขาดสติ

แต่ถ้าคนมีสติปัญญา เห็นไหม เราจะเคลื่อนเราจะคู่ของเราไป เราก็มีสติของเราไป ไม่ใช่ สติธรรมดาณะ ยังรู้ด้วยว่าหมู่คณะเขาต้องการอะไร คนที่เขาปฏิบัติเขาต้องการอะไร เขาต้องการ ความสงบสงัด เขาอุตสาหะแสวงหาอย่างนั้น แล้วเขาอุตสาหะทำของเขา เขาพยายามบังคับใจของ เขา แล้วเราจะไปกระทบกระเทือนเขาทำไม ถ้าเราไม่กระทบกระเทือนเขา เราจะหลบจะหลีกเลี่ยง

นี่ครูบาอาจารย์เวลาท่านอยู่เป็นหมู่คณะ ท่านจะไม่เดินเข้าไปในที่ของบุคคลอื่น เพราะเรา ไม่รู้ว่าเขาภาวนาอยู่หรือเปล่า แล้วการภาวนา กว่าจิตมันจะลงได้ มันยากมันง่ายขนาดไหน เขา ลงทุนลงแรงมาขนาดไหน เขานั่งมาตั้งแต่เช้าถึงเพลถึงบ่าย กว่าจิตเขาจะลง แล้วเราเดินเข้าไป เขา เผลอญกับเวทนาของเขา เขาเผชิญกับความตึงเครียดในหัวใจของเขา

นี่น้ำมาปลา กินมด น้ำลดมดกินปลา เวลาที่เขาจะรอให้น้ำลด กว่าเขาจะทำให้มัน เปลี่ยนแปลงในหัวใจของเขา มันไม่ใช่ของง่ายๆ หรือก ฉะนั้น ไม่ใช่ของง่ายๆ คนที่ปฏิบัติมา มันรู้ ว่าการปฏิบัติมันทุกข์ยากขนาดไหน แต่มันทุกข์ยาก มันพอใจจะทุกข์จะยาก เพราะทุกข์ยากอย่าง

นี่ทุกข์ยากเพื่อปราบปรามมัน ทุกข์ยากเพื่อจะต่อสู้กับมัน เห็นไหม แต่ถ้าเราอ่อนแอ มันก็เอาสิ่งนี้มาบังหน้ามัน “ปฏิบัติไปแล้วจะมีปัญหา ปฏิบัติไปแล้ว คุณ คุณคนที่เขามีความสุข เขาไม่ต้องมาทำอย่างนี้เขาก็มีความสุขได้ ทำไมเราต้องมาทรมานตนให้มันทุกข์ยากขนาดนี้” นี่เวลามันบังแล้ว มันอ้างแล้ว อ้างทุกอย่างเลย แล้วก็ล้มลุกคลุกคลานไปกับมัน เห็นไหม

แต่ถ้าเรามีสติมีปัญญาของเรา ถ้ามันจะทุกข์ขึ้นมา มันทุกข์เพื่ออะไรล่ะ? มันทุกข์เพื่อปราบปรามมันไง นี่เวลาคนภาวนานะ เวลาต่อสู้กับเวทนาไป เวทนาต่อสู้กับเวทนาด้วยมีสติด้วยปัญญาของเรา ถ้าสติปัญญาของเรา กำลังเราไม่พอ เราจะต่อสู้กับเวทนาของเราไม่ได้ เพราะเรายังอ่อนด้อยอยู่ เรากำหนดพุทโธชะ เราพยายามตั้งใจไปอยู่กับคำบริกรรม ตั้งใจของเราไปอยู่กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธานุสติ พุทธานุสติ ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ไม่ต้องไปต่อสู้กับมัน ไม่ต้องต่อสู้กับมันเพื่อสร้างกำลังขึ้นมา

แต่ถ้าใครมีกำลังขึ้นมา พอจิตมันสงบได้ จิตมันมีกำลังของมันได้ จิตมันจับเวทนาได้ พอจับเวทนา มันจับเวทนาแล้วจะพิจารณาของมัน ถ้ากำลังเราไม่พอ มันโหมใส่เราเต็มทีนะ ลูกเวทนา หลานเวทนา ปู่เวทนามันมาแต่ละลูกมันไม่เหมือนกัน ถ้าเรามีสติมีปัญญาแยกแยะมัน นี่แยกแยะ เวทนามันเป็นอะไร? เวทนาเป็นนามธรรม เวทนา เวลาเราปกติเราอยู่ปกติ เวลาเราอยู่โดยปกติมันก็ไม่มีอารมณ์อย่างนี้ อารมณ์อย่างนี้มันเกิดมาอย่างไร มันก็เกิดขึ้นมาเพราะเรานั่งสมาธินี้แหละ เกิดเพราะนั่งขัดสมาธินี้ เลือดลมมันไม่เดินมันก็เจ็บปวดอย่างนี้ นี่เราใช้ปัญญาแยกแยะมันไป มันเป็นอย่างนี้จริงหรือ ถ้ามันเป็นอย่างนี้จริง เวลาเรารู้สึกขึ้นไปแล้ว เวลาเรารู้สึกขึ้นไปแล้ว เวทนามันก็ต้องอยู่กับเราตลอดไป ถ้ามันไม่อยู่กับเรา มันไม่อยู่กับเราจริง ถ้ามันไม่อยู่กับเราจริงแล้วทำไมมันเป็นอย่างนี้ล่ะ? เป็นเพราะความหลงใจ เป็นเพราะจิตใจมันไม่มีสติปัญญาไง มันไปยึดมันเองไง

พอสติมันไล่เข้ามาชนะ มันไล่เข้ามาถึงหัวใจ หัวใจมันปล่อยนะ เวทนาที่เราเผชิญอยู่กับมัน มันว่างได้ยังไง จิตมันปล่อยวางหมดแล้วมันแว้งแว้งไปหมด มันมีความสุข มันสุขอย่างไร ถ้ามันเป็นความจริงอย่างนี้ ผู้ที่เข้าไปเผชิญกับมัน เข้าไปใช้ปัญญากับมัน ต่อสู้กับมันด้วยความทุกข์ๆ ปฏิบัติไปแล้วมันจะทุกข์ยากขนาดนั้น ทำไมมันทุกข์ยากขนาดนั้น คุณ คุณเขามีความสุขกัน ทำไมมันทุกข์ยากขนาดนั้น

เขาไม่ได้รับรสอย่างนี้หรอก เขาไม่เคยเห็นหรอก เขาไม่เคยเห็น คุณผู้เฒ่าผู้แก่เขาผ่านสังคมา น้ำมาปลากินมด น้ำลคมคินปลา เห็นอยู่ทุกวัน เขาเห็นทุกวันเขาก็เข้าใจได้ เขาก็ไม่ตื่นตื่นไปกับมัน ไร่เราเพิ่งเคยรู้เคยเห็น แล้วไม่เคยเจอน้ำป่า ไปเจอน้ำป่ามันก็ตกใจมาก จะวิ่งหนีมัน แต่คนที่เขาอยู่กับมัน เขาขนของ เขาหลบหลีกมันก่อนแล้ว มันมาเดี๋ยวมันก็ผ่านไป พอมันผ่านไป เดี่ยวมันก็จบ เห็นไหม

นี่ก็เหมือนกัน เวลามันพิจารณาเวทนา เวลามันปล่อยเวทนา มันว่าง เขาได้รับรสอันนั้น เขามีปัจจัยตั้ง สันติภูริโกในใจของเขา ที่นี้ในใจของเขา คนที่ทำขนาดนี้แล้วมันมีความมุมานะ คุณคิดว่าเราทำไม่ได้ๆ มันจะทำให้เข้มแข็งมากขึ้นไปกว่านั้น จิตใจมีกำลังมากขึ้น มันเผชิญกับความจริงได้มากขึ้น ถ้าเผชิญมากขึ้น สิ่งนี้เป็นสิ่งที่มันเป็นจริงในใจ ถ้าใจมันจริงขึ้นมา มันจริงขึ้นมา

สิ่งทีว่าเป็นความทุกข์ๆ เรบอกเราเป็นความทุกข์ เราปฏิบัติแล้วจะมีความทุกข์ ทำไมเราต้องทุกข์ยากขนาดนี้ เวลาคนอื่นเขา เขาไม่ทุกข์ยากอย่างเรา เขายังมีความสุขได้ เขายังดำรงชีวิตของเขาได้ ทำไมเราทุกข์ยากขนาดนี้

การเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ไม่ได้ประพตปฏิบัติดิณะ ในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเหยียบแผ่นดินผิด เหยียบแผ่นดินผิด นี้เราเหยียบแผ่นดิน เราเกิดมาในประเทศอันสมควร เราเกิดในประเทศอันสมควรนะ บรรพชนของเราเป็นผู้ที่ฉลาด นับถือพุทธศาสนา เอาศาสนาเป็นศาสนา เป็นวัฒนธรรมประเพณี เราเกิดมาท่ามกลางนะ เราเกิดมาท่ามกลาง สิ่งนี้มันเป็นเรื่องอะไรละ มันเป็นเรื่องการเหยียวยาหัวใจใจ มันเป็นเรื่องที่ศีลธรรมจริยธรรม คุณความสงบรวมเย็นของสังคมา ประเพณีวัฒนธรรม ให้หัวใจมีวัฒนธรรม วัฒนธรรมแสดงออกมา ถ้าเราเหยียบแผ่นดินผิด หมายถึงว่าเราไม่ได้ประพตปฏิบัติ ถ้าประพตปฏิบัติขึ้นมา มันจะได้รสของความเป็นจริงใจ

เวลาสิ่งที่เป็นวัตถุ เห็นไหม ถ้าสิ่งที่มีคุณค่ามันจะมีราคาของมันมาก นี่ก็เหมือนกัน เราไปมองแต่สิ่งที่เป็นวัตถุว่ามีคุณค่าๆ มองยศบาบรรดาศักดิ์ว่ามีคุณค่า แต่เราไม่มองหัวใจมีคุณค่าเลย หัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์ แล้วออกมาประพตปฏิบัติจนเป็นพระอรหันต์ สาวกสาวกะ ทุกตะจนเจ็ญใจ เขาทุกข์จนเจ็ญใจ เขาเข้ามาบวชในพุทธศาสนา เวลาเขาประพตปฏิบัติขึ้นมา ถ้าจิตใจเขาสิ้นสุดแห่งทุกข์ นี่ความเสมอภาคใจ สิ่งทีเสมอภาค ความเสมอ

ภาคของใจใจ ใจที่มันเสมอภาค มันมีคุณค่าเท่ากันไง ถ้ามีคุณค่า เวลาสะอาดบริสุทธิ์ สะอาดบริสุทธิ์เท่ากัน เหมือนกัน แต่มันต่างกัน ต่างกันมหาศาลระหว่างอำนาจวาสนาบารมีของคนต่างกันว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ รื้อสัตว์ชนสัตว์ สร้างบุญญาธิการมาหาศาล เราสาวกสาวกจะเป็นทุกตะเจ็ญใจ แต่เรามีหัวใจ หัวใจที่อยากประพฤติปฏิบัติ เรามาประพฤติปฏิบัติในพุทธศาสนา

พุทธศาสนา เห็นไหม ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนาไหนไม่มีผล ถ้าศาสนาไหนมีมรรค มรรคมันเกิดอย่างไร ถ้ามรรคมันไม่เกิดกับเรา เราจะมีสติมีปัญญา มีความรู้แจ้งได้อย่างไร ถ้าความรู้แจ้ง ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มันสมควรของมัน มันเป็นความจริงของมัน ถ้าเป็นความจริงของมัน คุณสิ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อัครสาวกต่างๆ ทุกตะเจ็ญใจที่ปฏิบัติไปถึงที่สุดแห่งทุกข์ เขาจะโต้แย้งกันเรื่องสังขารธรรมใหม่ ในเมื่อเป็นอันเดียวกัน มันเสมอกัน มันเหมือนกัน เขาจะโต้แย้งกันใหม่ ถ้าไม่โต้แย้ง แล้วสิ่งนี้มันอยู่ที่ไหนล่ะ? มันอยู่ที่ในหัวใจของสัตว์โลก มันอยู่ที่ในหัวใจของเรา

แต่ในหัวใจของเรามัน โคนกิเลสอวิชชาปกคลุมมันอยู่ มันถึงมีความโต้แย้ง โต้แย้ง เพราะว่ามันคาดหมายไป นี่ปฏิบัติด้วยความคาดหมายมันไม่มีมรรคไม่มีผลไป แต่ถ้ามันเป็นมรรคเป็นผลขึ้นมาตามความเป็นจริง มันจะเป็นความจริงขึ้นมา

ฉะนั้น ถ้าคนมีสติมีปัญญา เห็นไหม น้ำมาปลาकिनมด น้ำลดมดकिनปลา สิ่งนี้มันเป็นผลของวิญญู ผลของวิญญูมันมีทั้งนอกทั้งใน หัวใจของเราถ้ามันชุ่มชื้น นี่น้ำมา ถ้ามันมาก มันก็ท่วมทัน ท่วมทันไปก็ทุกข์ เวลามันแห้งมันแล้ง มันก็ทุกข์ มันทุกข์ทั้งนั้นแหละ แล้วทำอย่างไรมันจะมีความสม่ำเสมอละ ความสม่ำเสมอ เราทำขึ้นมาจนจิตมันมีความสงบ นี่มันสม่ำเสมอของมัน ถ้าจิตสงบระงับขึ้นมา มันมีสัมมาสมาธิ มันมีพออยู่พอกินของมัน

พออยู่พอกินนี่มันรักษาหัวใจของเราได้ ถ้าหัวใจของเรายกขึ้นสู่วิปัสสนา ยกขึ้นวิปัสสนา ในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม ในกายนี้สติปัญญา ๔ สติปัญญา ๔ มันเหมือนวัตถุ มันเหมือนสิ่งที่มีจิตวิญญู อย่างต้นไม้มีชีวิต ไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญูครอง มันมีชีวิตของมัน ของเราก็เหมือนกัน เราเป็นสิ่งมีชีวิต มีวิญญูครอง "โอวิญญูครองตัวนี้" ใ้ปฏิบัติวิญญูครอง ตัวนี้มันมีวิชา มันมีความไม่รู้ไม่เข้าใจของมัน แต่มันอวดรู้ ศึกษาธรรมขึ้นมามันเข้าใจ มันรู้ไปหมดทุกอย่าง มันรู้ไปหมดเลย แต่มันไม่รู้จักตัวมันเอง

น้ำมาปลา กินมด น้ำลคมดกินปลา เห็นแต่ข้างนอก เห็นแต่สิ่งที่เขาทำกัน เห็นแต่ไปติเตียนคนอื่น แต่ไ้เวลาท่วมท้นในหัวใจ เวลาแห้งแล้งในหัวใจ ไ้ น้ำมาปลา กินมด น้ำลคมดกินปลา ในหัวใจของเรา เราไม่รู้ไม่เห็นของเรา แต่จิตมันสงบเข้ามา ถ้ามันจับต้องของมันได้ มันรู้มันเห็นของมัน สิ่งที่ว่าสติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม มีประโยชน์สิ่งใด ถ้ามันพิจารณาไป เกิดปัญญาขึ้นมา มันพิจารณาของมันขึ้นมา นี่สังขธรรมๆ ถ้ามันเป็นความจริงขึ้นมา แล้วมันพิจารณา มันปล่อยวางของมันเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไปนะ เราจะไม่เหยียบแผ่นดินผิใด

เหยียบแผ่นดินข้างนอก เห็นไหม เหยียบแผ่นดินคือฝ่าเท้าเหยียบแผ่นดิน เวลาสติปัญญา มันเหยียบไปในหัวใจ ในภวาสวะในภพ ในจิตวิญญาณที่มันเกิดมันตาย มันเหยียบแผ่นดินที่นี้ มันทำลายที่นี้ ถ้ามันทำลายที่นี้ เราจะเข้าใจ เราจะเห็นคุณค่ามาก คุณค่าของหัวใจ

นี่คุณค่าของพุทธศาสนา ศาสนธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ใดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ถ้ามันรู้จริงเห็นจริงในใจขึ้นมา มันจะเป็นกับใจดวงนั้นไง นี่ศาสนทายาทเพื่อประโยชน์กับเรานะ

ร่มโพธิ์ร่มไทรของเรา ครูบาอาจารย์เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของเรา เราพยายามประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ให้เราพึ่งตัวเองได้ ถ้าเราพึ่งตัวเองได้ คือร่มโพธิ์ร่มไทรของเรา ถ้าเราพึ่งร่มโพธิ์ร่มไทรของเรา เราจะเป็นศาสนทายาท เราจะเป็นที่พึ่งอาศัยของสังคม เราจะเป็นที่พึ่งอาศัยของบริษัท ๔ นั้นคือประโยชน์กับเราก่อน แล้วถึงเป็นประโยชน์กับสังคม ประโยชน์กับเราต้องให้ได้ ทำประโยชน์ของเราให้แจ้ง แล้วประโยชน์ข้างนอกมันจะตามมาเอง เอวัง